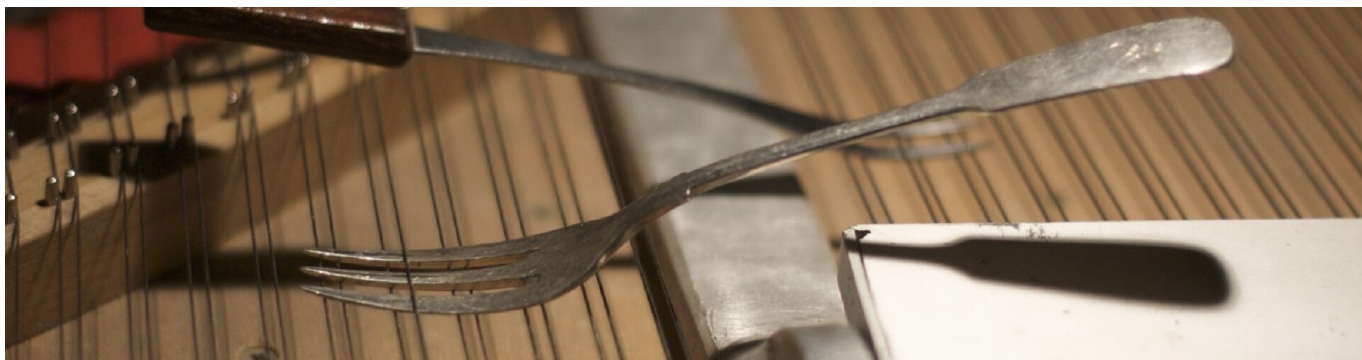

Eksperymenty w muzyce - fortepian preparowany J. Cage'a

- Eksperymenty w muzyce - fortepian preparowany J. Cage'a

Eksperymenty w muzyce - fortepian preparowany J. Cage'a

Źródło: online-skills, licencja: CC0.

Ważne daty

1849 – początek modernizmu w muzyce

1912-1992 – lata życia Johna Cage'a

1946-1948 – *Sonaty i Interludia* Johna Cage'a, w których pierwszy raz użyto fortepianu preparowanego

1952 – premiera *4'33"* Johna Cage'a

Scenariusz lekcji dla nauczyciela

Źródło: online-skills, licencja: CC0.

I. Muzyka w ujęciu historycznym – periodyzacja, język, właściwości i charakterystyka.

8. Muzyka XX i XXI wieku. Uczeń:

- 1) charakteryzuje muzykę w kontekście estetyki epoki – wymienia i opisuje wybrane style i techniki muzyki XX i XXI w.: impresjonizm, ekspresjonizm, dodekafonia, serializm, punktualizm, neoklasycyzm, nawiązania do jazzu, folklorizm, witalizm, aleatoryzm, sonoryzm, muzyka elektroakustyczna, improwizowana, multimedialna, performance;
- 2) wymienia środki wykonawcze muzyki XX i XXI wieku i opisuje: fortepian preparowany, fale Martenota, organy Hammonda, syntezator (Mooga), zastosowanie taśmy magnetofonowej, instrumenty elektroakustyczne i elektroniczne;
- 3) wymienia i charakteryzuje twórczość kompozytorów: Claude Debussy, Maurice Ravel, Aleksander Skriabin, Arnold Schönberg, Siergiej Prokofiew, Igor Strawiński, Béla Bartók, Siergiej Rachmaninow, Dymitr Szostakowicz, Manuel de Falla, George Gershwin, John Cage, Olivier Messiaen, Pierre Boulez, Karheinz Stockhausen, Steve Reich, Gerard Grisey, Kaija Saariaho, Thomas Adès i in..

II. Analiza i interpretacja dzieł muzycznych. Uczeń:

1. zna podstawowe terminy i pojęcia właściwe dla opisu i zrozumienia wybranych dzieł muzycznych;
2. nazywa i porządkuje główne nurty, gatunki i style muzyczne, wskazuje formy wypowiedzi artystycznej spoza tradycyjnej klasyfikacji, uzasadniając swoją wypowiedź;
3. zna konteksty kulturowe i naukowe powstawania muzyki;
4. dokonuje analizy percepcyjnej, uwzględniając:
 - a) elementy muzyki,
 - b) podstawowe techniki kompozytorskie,
 - c) cechy stylów muzycznych,

d) strukturę gatunków i form muzycznych, ich zmiany i rozwój,

e) funkcje: np. religijna, społeczna, użytkowa, artystyczna i in.;

5. rozpoznaje cechy stylistyczne utworu reprezentującego określoną epokę muzyczną;

III. Tworzenie wypowiedzi związanych z historią i kulturą muzyczną. Uczeń:

1. wypowiada się w formie ustnej (np. dyskusja, prezentacja, debata) i/lub pisemnej (np. esej, referat) o dziełach muzycznych w oparciu o podstawową terminologię;

2. przybliża twórczość i działalność przedstawicieli różnych obszarów kultury muzycznej, np. dyrygent, leader zespołu, koncertmistrz, reżyser spektaklu muzyczno-teatralnego, kompozytor, wykonawca, wirtuoz, primadonna, primabalerina, performer, klezmer, muzykant, pieśniarz;

3. interpretuje i odczytuje w kontekście dokonań epoki wybrane dzieła muzyczne.

Nauczysz się

określać cechy twórczości Johna Cage'a;

wymieniać elementy eksperymentalne stosowane przez kompozytora;

definiować pojęcie performance'u jako działania artystycznego;

identyfikować utwory artysty i wskazywać ich cechy.

Zerwanie z tradycją i droga do nowoczesności

Muzyką współczesną potocznie określamy dzieła powstałe na końcu XIX w. oraz XX i XXI wieku, lecz w przypadku XX-wiecznych kompozycji właściwym jest używanie terminu awangarda, bądź muzyka modernistyczna, a nawet eksperymentalna, która całkowicie odbiega od kanonu poprzednich epok. Odejście to pozwoliło nadać dziełom

indywidualnego charakteru, do którego wykreowania potrzebne były nowe środki kompozytorskie i wykonawcze. Moderniści wzorowali się na [futuryzmie](#) i życiu codziennym, odbiegając od romantycznej fascynacji kulturą ludową i naturą. Takie postrzeganie muzyki nie spotkało się z aplauzem publiczności, która nie rozumiała zmian towarzyszących muzyce awangardowej. Kompozytorzy natomiast uważali, że sztuka nie powinna być skierowana do mas, co wyraża się w słowach Arnolda Schönberga, *Jeśli sztuka, to nie dla wszystkich, jeśli zaś dla wszystkich – to nie jest to sztuka*. (D. Gwizdalanka, *Przemiany kultury muzycznej XX wieku*. Kraków 2011, s. 36.)

Polecenie 1

Wysłuchaj *Drei Klavierstücke Op. 11* Arnolda Schönberga i *Etiudę Op. 10 Nr 12* Fryderyka Chopina i na ich podstawie odpowiedz, czy modernizm był rewolucją w muzyce. Swoją odpowiedź uzasadnij.

[Nagranie dostępne na portalu epodreczniki.pl](#)

Arnold Schönberg, „Drei Klavierstücke Op. 11”, 1909, online-skills, CC BY 3.0

Utwór muzyczny *Drei Klavierstücke Op. 11* Arnolda Schönberga. Kompozycja ma zmienne tempo: raz wolne raz szybkie. Cechuje ją liryczna melodia, ekspresyjne ozdobniki i atonalność. Dynamika utworu jest zmienna.

[Nagranie dostępne na portalu epodreczniki.pl](#)

Fryderyk Chopin, „Etiuda Op. 10 Nr 12”, 1831, online-skills, CC BY 3.0

Utwór muzyczny *Etiuda op.10 nr 12* autorstwa Fryderyka Chopina w wykonaniu Alana Schillera. Kompozycja ma bardzo szybkie tempo. Wykonywana jest na fortepianie. Cechuje ją dynamiczny i dramatyczny charakter.

John Cage – kompozytor ciszy

John Cage (ur. 5 września 1912 w Los Angeles, zm. 12 sierpnia 1992 w Nowym Jorku) był amerykańskim przedstawicielem muzyki awangardowej. Skończył studia na kalifornijskim Pomona College, gdzie rozwijał grę na fortepianie i sztukę kompozytorską. Inspiracji szukał podczas swoich licznych podróży po krajach azjatyckich i polinezyjskich. Interesował się malarstwem, pisarstwem i filozofią, a w szczególności buddyzmem. W swoich dziełach wykorzystywał elementy **jazzu**, muzyki poważnej, **elektronicznej**, **rocka**. Głosił pogląd, że prawdziwą, stałą częścią muzyki jest czas, a inne jej czynniki są zmienne. Kompozytor szczególną rolę przypisywał ciszy, nieistniejącej według niego w naturze. Było to natchnieniem do napisania *4'33"*, którego partytura składała się wyłącznie z **pauz**. Utwór można uznać za **performance** – muzycy byli poinstruowani, by pozostać w ciszy na 4 minuty i 33 sekundy, a publiczność była zaangażowana w działanie.

Film dostępny na portalu epodreczniki.pl

Źródło: online skills, licencja: CC BY 3.0.

film utwór 4 " 33. utwór ten jest najsłynniejszym, wręcz rewolucyjnym utworem Johna Cage'a. Pracował nad nim pięć lat. Dlaczego, tak długo? Bo za partyturą, w której napisane jest, że żaden z instrumentów nie gra żadnej nuty, stoją głębokie przemyślenia twórcy i idea, którą skwitował zdaniem: Cisza nie istnieje – wszystko jest muzyką. Prapremiera Four minutes, thirty three seconds odbyło się w piątek 29 sierpnia 1952 roku w Maverick Concert Hall w Woodstock w stanie Nowy Jork. Był to koncert Benefit Artists Welfare Fund. Wykonawcą kilku kompozycji Cage'a, a także utworów współczesnych Feldmana Bouleza i Wolffa był młody pianista David Tudor. nie obyło się bez skandalu, bo publiczność nie była przygotowana na ciszę w utworze, który miał partyturę. Pianista zasiadł do fortepianu, rozłożył manuskrypt (który później zaginął) i wyjął stoper, by dokładnie odmierzać części kompozycji. Opuścił pokrywę klawiatury i siedział bez ruchu 30 sekund. Sygnalizując

koniec pierwszej części, podniósł pokrywę by po chwili znowu ją opuścić. I tak we wszystkich trzech częściach utworu. kiedy Tudor zakończył i wstał publiczność była tak, zirytowana, że zamiast oklasków wszczęła wrzawę i żywe dyskusje. Nie zrozumieli przesłania wspominał potem John Cage nazywając swe dzieło Cztery trzydzieści trzy. Nie istnieje nic takiego jak cisza, sądzili że to cisza, bo nie potrafili słuchać, a przestrzeń była pełna niespodziewanych dźwięków. W pierwszej części można było usłyszeć szum wiatru dochodzący spoza budynku. W części drugiej krople deszczu zaczęły bębnić po dachu, a w trzeciej sama publiczność zaczęła wydawać różne interesujące dźwięki kręcąc się na siedzeniach, szepcząc, a nawet wychodząc. Film prezentuje przebieg odtwarzania tego utworu bez gry na fortepianie. Muzyk siada przy fortepianie i postępuje zgodnie z wcześniejszym opisem.

Polecenie 2

Na podstawie 4'33" Johna Cage'a napisz, jaką rolę pełni cisza w muzyce.

Eksperymenty Cage'a

John Cage był kompozytorem, który eksperymentował nie tylko z samą formą muzyki, lecz także ze środkami wykonawczymi, które jej towarzyszą. Do jego największych osiągnięć należy spreparowanie fortepianu, które polega na wkładaniu między jego struny śrub, szmatek, kawałków gumy i filcu, a nawet pominięcie mechanizmu klawiszowego i wprawianie strun w drgania za pomocą pałki, palców, paznokci. Dzięki takim rozwiązaniom fortepian mógł całkowicie zmieniać swoją barwę, a nawet naśladować instrument perkusyjny. Dało to początek technice [preparacji](#), która później przełożyła się na inne instrumenty np. gitarę, harfę, tubę. Innym przykładem eksperymentów Cage'a jest wykorzystanie w swoich kompozycjach sztućców kuchennych, kanistrów samochodowych, a nawet szumu odbiorników radiowych nastawionych na przypadkową częstotliwość. Kompozytor uważał, że wszystko jest dźwiękiem, wszystko może tworzyć muzykę.

Fortepian preparowany Neumanna, wikimedia.org, CC BY 3.0 (ilustracja); John Cage, „Sonata II na fortepian preparowany”, online-skills, CC BY 3.0

Rok 2012 – w którym obchodzona jest 100. rocznica urodzin Johna Cage'a i 10-lecie jego śmierci – to dobry moment, by zadać sobie pytanie o to, co jego twórczość zmieniła w dźwiękach i ich postrzeganiu; także by zastanowić się, czy przypadkiem jego osoba nie zamyka pewnego etapu w historii muzyki. Jak każdy myśliciel dążący do ideału, do tego, co faktycznie znajduje się poza polem jego bezpośredniego oddziaływania, w swoich wizjach podsumowuje on dorobek swojej epoki – świata myśli, który przemija, a który twórca w swoich skazanym na porażkę wysiłku usiłuje podtrzymać. (...)

Zatem, „kiedy filozofia o szarej godzinie maluje swój świt”, Cage zwraca się ku ideom, których realizacja jest możliwa tylko w określonym momencie dziejowym, przy odpowiedniej konstelacji tego, co rzeczywiście obecne i tego, co wyśnione – określonego punktu dojścia, którego położenie jest przecież nierozdzielnie związane z tym, gdzie w danej chwili twórca się znajduje. Konstelacja ta jest bardzo niestala, a w przypadku Cage'a – z racji na czas, który minął i na efemeryczność samych jego konceptów – może ona już nie istnieć. (...)

„Bacchanale” z 1940 roku była pierwszą kompozycją, w której zamiast zespołu perkusistów wystąpił fortepian – Cage'owi zwyczajnie zabrakło wykonawców na okoliczność akompaniowania baletowi Syvilli Fort. Podał więc swój fortepian obróbcę, wkładając różne przedmioty między struny, tworząc z niego tym samym instrument perkusyjny, który posiadał niezwykle szerokie możliwości brzmieniowe, a którego zachowanie było jednocześnie trudne do przewidzenia. Cały wywrotowy potencjał wynalazku, jakim okazał się preparowany fortepian, nie był widoczny aż do roku 1951. Przed tą datą Cage świadomie przestał komponować w forte, tworząc ciche i zwiewne kompozycje, które miały być reakcją na porażkę wielkich i głośnych narracji, jaka nastąpiła podczas wojny. W 1949 roku poznał zaś muzykę Pierre'a Bouleza, której siła i anarchiczność przypomniała mu o tym, jak wiele można dźwiękiem zmienić. (...)

„Imaginary Landscape no. 4 (March No. 2)” powstało tuż po „Music of Changes”. Tym razem instrumentem było dwanaście radiodiodobiorników obsługiwanych przez dwóch wykonawców – jeden odpowiedzialny był za zmienianie stacji, drugi za częstotliwość i barwę dźwięku. Oczywiście, każde ich posunięcie było zaplanowane przez Cage'a; co więcej, partytura wciąż przedstawiona była za pomocą zwyczajowych znaków nutowych na pięcioliniu. W przypadku tej kompozycji istotne wydaje się jednak co innego – rozdzielenie funkcji. Osoba, która wybiera częstotliwość, pod którą za każdym razem kryje się inny fragment danej audycji radiowej, powtarza moment otwierania i zamykania kłapy fortepianu z „4'33” w wykonaniu Tudora, jej jedynym zadaniem jest wykonanie gestu, przekazanie wyroku kompozytora, udzielenia odpowiedzi na pytanie – grać czy nie grać? Szybko okazało się, że jakiegokolwiek rozdzielanie ról nie jest tu potrzebne – liczy się tylko gest jako taki, bez jakichkolwiek danych na temat materii, na jaką ów gest wskazuje. Cage zestawia fortepian, radio i parę innych rekwiizytów odwołujących się do losowości (karty, woda w naczyniu...) w „Water Music”, gdzie ze wszystkich tych rekwiizytów korzysta wykonawca, stawiając je w jednym rzędzie, uciekając od zależności pomiędzy dźwiękami przez nie wydawanymi – tym samym prezentując instrumenty w ich czysto performatywne postaci.

Źródło: <https://www.dwutygodnik.com/artykul/3495-cage-1-od-halasu-do-jezyka-liter-i-ciszy.html>

Źródło: online-skills, licencja: CCO.

Polecenie 3

Napisz, jaką rolę pełniły eksperymenty Johna Cage'a i jak wpłynęły na muzykę awangardową.

Zadania

Ćwiczenie 1

Uzupełnij tekst o brakujące słowa.

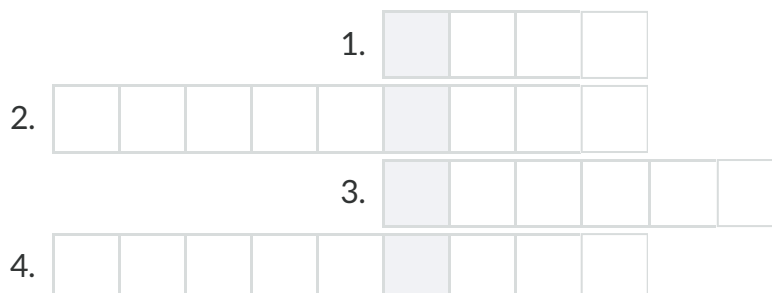
Muzyką współczesną potocznie określamy dzieła powstałe na końcu XIX w. oraz XX i XXI wieku, lecz w przypadku XX-wiecznych kompozycji właściwym jest używanie terminu awangarda, bądź muzyka , a nawet eksperymentalna, która całkowicie odbiega od kanonu poprzednich epok.

Odejście to pozwoliło nadać dziełom indywidualnego charakteru, do którego wykreowania potrzebne były nowe środki kompozytorskie i .

Moderniści wzorowali się na i życiu codziennym, odbiegając od fascynacji kulturą ludową i naturą.

Ćwiczenie 2

Rozwiąż krzyżówkę.

1. Według Cage`a, jedyna stała część muzyki.
2. Nurt w muzyce, który całkowicie zrywał z dorobkiem poprzednich epok.
3. Instrument strunowy szarpany, który może być poddany technice preparacji.
4. Region, który był celem podróży Cage`a.

Ćwiczenie 3

Zaznacz zdania fałszywe.

- ☐ John Cage jest przedstawicielem impresjonizmu.
- ☐ Fortepian preparowany jest wynikiem eksperymentów Cage`a.
- ☐ Jednym z zainteresowań Cage`a był buddyzm.
- ☐ John Cage ukończył Juilliard School of Music w Nowym Jorku

Ćwiczenie 4

Do terminów dobierz właściwe definicje.

Performance

Zabieg stosowany niekiedy w muzyce współczesnej w celu uzyskania nowych jakości brzmieniowych z tradycyjnych instrumentów muzycznych – przez wprowadzanie do nich obcych przedmiotów.

Fururyzm

Przerwa między dźwiękami, mająca określoną wartość rytmiczną.

Preparacja

Termin używany od końca lat 60. XX w. na określenie efemerycznych działań artystycznych, przybierających formę występów artysty (artystów) przed publicznością.

Pauza

Awangardowy kierunek literacko-artystyczny o skrajnej orientacji antytradycjonalistycznej, występujący z hasłami tworzenia nowych form sztuki i nowego stylu życia, zgodnego z rytmem przemian XX-wiecznej cywilizacji.

Ćwiczenie 5

Wskaż, utwór Cage'a, który składa się wyłącznie z pauz.

☐ 4'33"

☐ *Krajobraz wyobrażony*

☐ *Sonata II z cyklu Sonaty i interludia na fortepian preparowany*

Ćwiczenie 6

Wskaż nurty uprawiane przez Johna Cage.

☐ Impresjonizm

☐ Eksperymentalizm

☐ Performance

☐ Aleatoryzm

Ćwiczenie 7

Określ nazwę poniższego działania na instrumencie.

.....

Polecenie 4

Wyjaśnij, jakie znaczenie ma dla stylu Cage'a synteza muzyki i performance'u.

Słownik pojęć

Futuryzm

(łac. *futurus* – przyszły), awangardowy kierunek literacko-artystyczny o skrajnej orientacji antytradycjonalistycznej, występujący z hasłami tworzenia nowych form sztuki i nowego stylu życia, zgodnego z rytmem przemian XX-wiecznej cywilizacji.

Jazz

jeden z nurtów muzyki współczesnej, powstały pod koniec XIX w. w kręgu Murzynów amerykańskich, łączący tradycje muzyczne euro-amerykańskie z afrykańskimi.

Muzyka elektroniczna

muzyka, której materiałem są dźwięki wytwarzane i przekształcane przez urządzenia elektroniczne i utrwalane na taśmie magnetycznej.

Pauza

przerwa między dźwiękami, mająca określoną wartość rytmiczną, tzn. określony czas trwania; także znak graficzny na pięciolinii, oznaczający taką przerwę między dźwiękami.

Performance

termin używany od końca lat 60. XX w. na określenie efemerycznych działań artystycznych, przybierających formę występów artysty (artystów) przed publicznością, która, w odróżnieniu od happeningu, jest bezpośrednim, lecz biernym obserwatorem, a nie uczestnikiem akcji.

Preparacja

zabieg stosowany niekiedy w muzyce współczesnej w celu uzyskania nowych jakości brzmieniowych z tradycyjnych instrumentów muzycznych – przez wprowadzanie do nich obcych przedmiotów.

Rock

gatunek muzyki rozrywkowej powstały w połowie XX wieku w Stanach Zjednoczonych i ogólna nazwa szeregu stylów muzycznych, wywodzących się z rock and rolla oraz rhythm and bluesa i bluesa. Sama nazwa „rock” jest skrótem od „rock and roll”, choć można uznawać owe dwa pojęcia za odmienne od siebie gatunki muzyczne.

Słownik pojęć został opracowany na podstawie:

<https://encyklopedia.pwn.pl/>

Biblioteka muzyczna

[Nagranie dostępne na portalu epodreczniki.pl](#)

Arnold Schönberg, „Drei Klavierstücke Op. 11”, 1909, online-skills, CC BY 3.0

Utwór muzyczny Drei Klavierstücke Op. 11 Arnolda Schönberga. Kompozycja ma zmienne tempo: raz wolne raz szybkie. Cechuje ją liryczna melodia, ekspresyjne ozdobniki i atonalność. Dynamika utworu jest zmienna.

[Nagranie dostępne na portalu epodreczniki.pl](#)

Fryderyk Chopin, „Etiuda Op. 10 Nr 12”, 1831, online-skills, CC BY 3.0

Utwór muzyczny Etiuda op.10 nr 12 autorstwa Fryderyka Chopina w wykonaniu Alana Schillera. Kompozycja ma bardzo szybkie tempo. Wykonywana jest na fortepianie. Cechuje ją dynamiczny i dramatyczny charakter.

Fortepian preparowany Neumanna, wikimedia.org, CC BY 3.0 (ilustracja); John Cage, „Sonata II na fortepian preparowany”, online-skills, CC BY 3.0

Bibliografia

Chomioski J., Wilkowska-Chomioska K., *Historia muzyki*, cz. 1, PWM 1989

Jerzy Kutnik, *John Cage. Przypadek paradoksalny*. Wydawnictwo Folium, Lublin 1993;
Wydawnictwo Akademickie WSSP, Lublin 2012

Jerzy Kutnik, *Gra słów. Muzyka poezji Johna Cage’a*. Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 1997